

Bil 4.0 VAD SLÄKTBREVEN BERÄTTAR

Anförande av Carin Brundin i Gårdsby 2019

Det finns massor av gamla släktbrev i original bevarade – flera tusen faktiskt.

De finns förvarade på 3 ställen. Några finns fortfarande i släktföreningens arkiv, men så beslutade föreningen att varje gren skulle behålla sina egna handlingar. Då ordnade Olof och jag alla handlingar som vår pappa Olle bevarat och ordnade ett arkiv som lämnades in till Jönköpings stadsarkiv förra våren. Det är således ett annexarkiv till föreningens arkiv.

I Jönköping finns alltså breven från de äldre generationerna, Theodors, Wilhelms och JJBs.

Men – breven mellan JJB och hans barn och mellan prästgårdsbarnen har vi i stället samlat i ett särskilt arkiv som vi kallar Olle/Bengta -arkivet och som väl troligen kommer att hamna i Landsarkivet i Göteborg. De brevbuntarna ligger fortfarande kvar hemma hos mig i kartonger.

Idag vill jag i huvudsak tala om de gamla breven från äldre generationer, dvs från JJBs farfar Theodor, från JJBs pappa Wilhelms generation och o breven också från JJB och hans generation.

Breven är mycket intressanta, eftersom man får en bild av livet förr i tiden och i olika miljöer – där finns präster, glasblåsare, smeder, läkare, lärare, inackorderingstanter, hemmadöttrar... Tänk att det äldsta är nästan 200 år gammalt!

För att vi ska bekanta oss lite med brevskrivarna kan vi se några foton av dom.

Äntligen kan vi börja med själva breven.

De äldsta breven är från JJBs farfar Theodor som levde mellan 1748 och 1856- han blev alltså 88 år gammal. Han var den förste i släkten som studerade och han valde att bli präst.

Han blev så småningom komminister just här i Gårdsby församling. 1808 kom fältsjukan till trakten och Theodors fru och två av deras 4 barn dog inom två månader. T. gifte om sig och fick ytterligare 8 barn. När han var 69 år gammal, 1827, blev han komminister i Algutsboda. Sorgesamt nog dog frun redan efter 2 år och det yngsta barnet Ulla var då bara några år gammalt. Släktingar och vänner tog hand om Ulla men så småningom (1836) blev hon omhändertagen av fröknarna Ribbing på Kråkenäs som ligger här i Gårdsby.

Det finns ett tiotal brev från Theodor till dottern Ulla. Flera av dom är återgivna i Olles släktkrönika. Det första är från nov. 1837 – alltså känn årens flykt!

I breven berättar T. om Ullas äldre syskon och framhåller alltid att hon ska vara lydig och arbetsam. I nov. 37 skriver han att han 80 år gammal ingått i en nykterhetsförening, sedan han i över 50 år "dageligen nyttjat brännvin".

I november 1839 skriver han att några av sönerna studerar i Uppsala och några går i skolan i Växjö.

I ett brev 1840 berättar han att sonen Wilhelm – alltså JJBs pappa, just på julafton kommit och hem och överraskat familjen som nybliven präst. Wilhelm stannade sedan en tid som hjälppräst hos fadern Theodor.

I ett brev från 1841 skriver T. att han är alldeles tandlös.

1842 skriver T. till Ulla att han har ont om pengar – han måste hjälpa att få lån till gossarna i Uppsala. Från Theodors sista år finns inga brev bevarade.

Det finns inte kvar några brev från Ulla till pappa T. Men T. skriver någonstans att " du överträffar snart i välskrivande alla skrivarna i stora Cancelliet".

Det finns också brev mellan barnen till T. De var ofta – både under studietiden och efter examen - ute och konditionerade, dvs de var guvernanter i privata hem.

Juni 1842 skriver Jacob till David att det inte var roligt att läsa med de självsvåldiga barnen, "man får inte det ringaste prygla dem!.

1844 skriver Wilhelm till sin bror David att han, medan han var vicepastor i Barnarp, träffat Ulrika Spånberg och förlovat sig med henne. Ulrika var dotter till mästern Jonas Spånberg och hans fru Anna Sara Norlin.

Wilhelm och Ulrika gifte sig 1849. Deras förstfödda barn dog som spädbarn men sedan fick de 6 barn.

Wilhelm blev så småningom kyrkoherde i Lenhovda, där han var kvar i 38 år.

Det finns inte många brev från honom i samlingen. Däremot en mängd från hans fru Ulrika. Hon var synnerligen flitig och skrev ofta till sina barn och till andra släktingar. Hon skriver på alla möjliga papper, på baksidan av räkningar eller mellan raderna på äldre brev. Det var väl ofta ofta kladdar eller brev som aldrig blivit avsända.

Till barnen skriver hon när de är inackorderade i Växjö och går i skolan, när de senare är på resa eller är ute på kondition, på besök hos andra eller har fått anställning.

Både Wilhelm och Ulrika tycks ha haft svag hälsa. Ulrika är oerhört religiös – livet präglades av viljan att leva så kristligt som möjligt.

I ett brev 1863 skriver Ulrika att hennes krafter sedan länge är borta – hon var då 48 år – och jag försvagas dagligen. Hon är mycket oroad över att sonen Gustaf vill lära sig att dansa.

Jag förlustar mig om dagarna med Pilgrimssånger på vägen till det himmelska Sion. Ja, endast den är lycklig som saligt fått komma ur jämmerdalen.

Till någon av döttrarna skriver hon i ett brev: Jag önskar att du framför allt annat håller fast vid din himmelske brudgum. -

Våren 1874 går sonen John – JJB – i skolan i Växjö och ska konfirmeras. Och Ulrika frågar: "Hur står det till med ditt inre liv". Det kostar på, säger hon, att hon inte kan vara med honom "under dessa dina dyra högtidsdagar."

Det råder en innerlig stämning mellan Wilhelm och Ulrika. När hon någon gång (1875) är ute på resa skriver hon till honom. "Älskade min gubbe. Måtte Herren vederkvicka dig i dina mödor, önskar dig din usla kvinna Ulla." Ulla hade säkert inte samma mening som idag, utan betydde ungefär att hon var honom tillgiven.

I ett brev (1881) berättar Ulrika i brev till John att när hon senast varit på kyrkogården i Algutsboda hade hon "sett en hopar dökallar. Jag var t o m i fara att trampa på några revben, som inte blivit nedmyllade utan gömts i snö."

John skriver, när han börjat sina präststudier i Lund, att han är så glad att ha fått en så hygglig piga till uppapperska.

Till sin syster Maria skriver John (1882) att han haft en trevlig påskafton. Han hade under dagen tenterat i självavårdslära och träffat på en professor Billing ute på sta'n som bjudit hem honom på kvällen. De hade rullat ägg, druckit punsch, ätit konfekt, ägg och gröt.

1882 tog John sin prästexamen.

Detta år skriver Ulrika till sonen John att hon är så "tyngd av yrsel i huvudet och allt tankearbete är omöjligt". Och att hon måste resa på kur till Ronneby.

I ett Brev (1882) berättar hon för John att faster Ulla, dvs Johns faster, Theodors yngsta barn, nu skulle sälja Kråkenäs och flytta till Växjö för att fosterdottern Maria behövde vård. Ulla hade tagit hand om Maria, ett brorsbarn till henne, men hon var något efterbliven och måste få vård av läkare.

I maj 1883 har JJB fått plats som hjälppräst i Malmbäck och skriver till systrarna att han känner sig skröplig och orkeslös. Troligen reste han till Ronneby på hälsokur och sommaren tillbringade han på Gotland för vederkvickelse.

I september 1883 får Wilhelm ett brev från en kollega till honom där han tackar för vistelsen i Lenhovda under biskopsvistationen. En sådan hade pågått i flera dagar och var säkert en jättestor uppgift och utgift för kyrkoherdarna. Kollegan skriver: Hälsa din oförlikneliga matmor med bugningar och kyssande på handen. Hälsa också till dina tärnor, de glada, snabbfotade värdinnorna i miniatyr. Det var JJBs systrar Sara, Hanna och Maria.

I febr. 1883 vistas JJB på hälsokur i Mösseberg. Han skriver till sin mamma Ulrika: "Mitt sinne är så sjukt. Jag fruktar hjärnuppmjukning och ryggmärgstvinsot." Han vill komma till avgjord kristendom och bekännelse.

I brev under 1880-talet skriver JJB att han inte känner sig frisk. "Jag befinner mig i ständigt avtagande betr. både själs- och kropps krafter. Mer än en gång har jag avundats min älskade moder hennes konst att kunna kasta sig förtroendefullt i Guds armar. Gud välsigne dig, kära kristinna!" Samtidigt bannar han fadern att det är oförnuftigt att stänga in sina giftas vuxna döttrar – 3 st. – som duvor i bur.

I november 1883 besöker JJB sin farbror David i Stockholm som ligger på sin dödsbädd. David var ungt barn och lärare. Han led nu av svår lungsjukdom och JJB skriver hem till föräldrarna om farbroderns andnöd och rosslande. David dog samma månad.

I juli 1885 förlovar sig JJB med Anna, som vistats en tid i prästhemmet i Lenhovda, där hon lärt känna John.

De nyförlovade gör en resa till Stockholm. I brev hem berättar de att de varit med och lyssnat till den berömda sångerskan Kristina Nilsson. Vid den konserten hade det blivit sådan trängsel att flera människor trampades ihjäl.

Bröllopet stod i juli 1888 och de flyttar till Angelstad. Följande år föds deras första barn, Bengt som Tyvärr avled inom en månad.

I ett brev från sept. 1888 rapporterar faster Ulla i Växjö att de har fått vattenledning inledd i lägenheten.

I juni 1889 dör Wilhelm, 74 år gammal. Ulla skriver till sonen John om sin stora sorg och talar vackert om Wilhelm. Han var ädel, saktmodig, stilla och tålig, fördragsam, lite berörd av ärelystnad och fåfäng, samvetsgrann och ordentlig, påpasslig och trogen. Man får verkligen en känsla att de haft en verkligt god gemenskap.

Ulla och döttrarna fick s.k. nådeår, 2 år t.o.m., och kunde stanna kvar i prästgården i Lenhovda. Först i maj 1892 flyttade de till Alvesta. Efter en tid gifte sig JJBs syster Hanna med hjälpprästen Alfred Carstensen, som blev kyrkoherde i Målarp.

Wilhelms och Ulrikas son David – som jag inte hittat något foto av - utbildade sig inom lantbruk och praktiserade på olika gårdar. Han kom i sällskap med personer som brukade gå till gästgivargården, spela kort och dricka. Detta smärtade föräldrarna förstås väldigt mycket. David lyckades inte få något arbete i Sverige utan ville pröva lyckan i USA.

Han emigrerade 1889 till Chicago. Det finns många brev från honom.

Det var svårt att få arbete som inspektör på någon gård som han hade hoppats utan han fick ta alla sorters jobb – som fastighetsskötare, trädgårdsmästare, vedhuggning, mattpiskning, fönstertvätt...

Det rådde stor arbetslöshet.

Han är aldrig bitter, klagar inte utan håller modet uppe, vill gärna resa tillbaka till Sverige men har aldrig nog med pengar till biljett. En sådan kostade 1891 35 dollar, 10 år senare kostade den 45 dollar och 1911 motsvarande 200 kronor.

David går med i en protestantisk församling och blir till helgerna ibland inbjuden till bekanta.

David skriver att det är väldigt farligt i Chicago. Man kan bli överfallen och det är många mord – ingen dag utan rån eller mord. Och luften i stan är förpestad av all trafik.

I februari 1899 tackar David för en medicin han fått sig tillsänd av bror Gustaf. Den hade haft avsedd verkan för han hade blivit av med sin binnikemask. Syskonen sänder regelbundet mindre summor till David, det är väl troligen avbetalningar av arvet efter fadern. På ett ställe uppger han att han har ca 9 dollar i månadslön. Men han säger att är frisk, har kläder och god närande föda.

1903 blir han amerikansk medborgare.

1905 skriver David om stora strejker, det skjuts, "banditer och tjuvar finns det gott om."

I ett brev 1905 talar David berömmande om Anna: "Hon är ett litet starkt och gott fruntimmer – hon skulle ha medalj."

I jan. 1814 skriver David att förmöget folk nu använde sig av automobiler i stället för häst och vagn.

Och 1917 meddelar han att Wilson valts till president i USA.

1925 erkänner David att han känner sig trött. Han är då (född 1852) 73 år gammal.

Han har sedan flera år skött om en familjs stora hyreshus och trädgård. Han får gå upp kl. 4 om morgonen och elda i värmepannan.

1928 skriver David att folket valt Herbert Hoover till president.

Man märker nu att språket blivit amerikaniserat, tex. Folket som levde i första flätten har movat till New York. Fortfarande levde drömmen om att återvända till Sverige men han inser att det skulle bli arbetsamt både för honom och de hemmavarande.

Han är glad när han 1931 hör att Brita förlovat sig. Då hon gifter sig föreslår han "spelemännen ska lägga fiolen till hakan och dra på fyra strängarna en drill, så att igen där på golvet kan stå still. Hej, hej!"

I juni 1939 skriver han det sista brevet hem och han dör i samma månad – efter bara några dars sjukdom. Han blev 79 år gammal och bildade aldrig någon familj.

Men vi återvänder till Småland och Wilhelms och JJBs familjer.

1891 blev JJB vicepastor i Tofteryd och sedermera komminister (1895) i Kånna. Familjen växer. Det är nästan år och barn.

Mamma Ulrika och systrarna Sara och Maria flyttar till Växjö (1895) där de försörjer sig på att ha inackorderingar för skolbarn. Bl. bodde Elsa, Bertil och Olle där under några år.

Sara och Maria hade en livlig brevväxling med föräldrarna i Lenhovda och också med sina syskon Gustaf som är lärare i Linköping och som vi hört även med David i USA.

Mamma Ulrika och döttrarna Sara och Maria som nu bodde i Växjö berättar i ett brev att staden haft Kungligt besök. Allt var så ståtligt med alla gatlyktor som sken – men tillägger Ulrika: "Allt är fåfänglighet."

I något brev skriver JJB att han känner till endast en verklig kristen på jorden "och det är vår Mor".

Ulrika berättar i sina brev ofta om minnen hon har. Hon minns (96) t.ex. en hagelstorm som slog sönder fönstren och där haglen var stora som potatisar.

En annan gång(97) tänker hon på hur enkelt de firat julen i hennes hem. Det fanns ingen julgran. Men alla fick en julhög med gott att äta och en julstake som pappan smeden hade tillverkat i sin smedja. Kanske fick hon ibland också ett förkläde eller strumpor. Hennes familj var bergsmän och smeder. Ulrika hade tidigt mist sin mamma Anna-Sara redan då hon var 11 år gammal. Så hon menar att hon haft en sorglig barndom och ungdomstid.

I dec. 1898 klagar JJB i brev till Ulrika, som är bortrest en tid hur de många barnen ökat de ekonomiska svårigheterna, omtanke och trötthet. "Någon vidare fröjd har livet inte beskärts oss och hälsan är vacklande och osäker."

I maj 1903 tillträdde JJB kyrkoherdetjänsten i Barnarp. Av brev från honom framgår att han alltid hade ont om pengar och att det var svårt att få namn på växlar.

Under 1906 genomgick JJB en allvarlig själskris. Han reste till en helbrägdagörare i Värmland blev smord av denne. Han blev inte bättre utan vistades sen hos Annas halvbror Arvid i Ulricehamn som var läkare. Behandlingen bestod huvudsakligen att ligga still i sängen. JJB stannar i Ulricehamn under flera månader och Arvid ställer diagnosen neurasteni.

Under de här månaderna var Anna ensam i Barnarp med 10 barn hemma och höggravid med Arvid. JJB och Ann brevväxlar rätt flitigt. Och de får också telefon i prästgården.

Vilken kraftgärning som Anna utförde under den här sjukdomsperioden!

I ett brev skriver hon att kassan är 25 öre och i ett annat att de nu är mjöllösa.

"Pengarna gör mig huvudyr -jag tror jag blir socialist. Men strunt i det – kommer dag, kommer råd."

Elsa får stanna hemma från skolan för att hjälpa till med nyfödde Arvid. Anna besöker också John i Ulricehamn vid ett tillfälle under de månader JJB vårdas i Ulricehamn.

I ett brev är Anna missmodig och säger att hon är "oduglig till allt" och fått många spefulla ord om deras rika avkomma. John tröstar henne och framhåller att alla barnen är rara och välartade.

Anna arbetar i trädgården och rensar ogräs. John förmanar henne att inte arbeta för hårt.

Under hösten skriver Elsa i brev till pappa John att Johan i Skäggebo varit och lagat låset till dasset, så att de nu kan sitta lugnt och ha dörren stängd .

Farmor Ulrika dog 1901 och JJBs systrar Sara och Maria flyttar 1914 till Pauvres Honteux i Stockholm.

I brev 1910 klagar JJB att han har ansvar för 16 personers hushåll men med fullständigt tom kassa.

Året därpå förbättras situationen något då han själv övertar jordbruket på prästgården.

1915 är det biskopsvisitation i 3 dagar i Barnarp och JJB har haft utlägg för det med 700 kronor. John berättar för systrarna att barnen hade hjälpt till – "de är ett arbetsamt släkte. " säger han. "Vår Herre har varit synnerligen nådig mot dem både med avseende på den yttre skapnadens smidighet och själskrafternas rikedom."

Annas hälsa försämras nu. Periodvis vistas och vårdas hon på sjukhem i Växjö och andra anstalter.

Barnen skriver rara brev till henne och från sommaren 1917 får Ina tidvis plats som husmor i prästgården. I juni 1919 dör mor Anna. I brev senare skriver John att minnet av Anna förföljer honom natt och dag.

JJB inser snart att han vill gifta om sig med Ina och de gifter sig i februari 1920.

JJB skriver i brev 1920 och 1922 och talar glatt om att de fått söner Gösta, resp. Carl-Johan.
"Gösta är en fin liten pojk. "

I brevet om Carl-Johans födelse skriver han också att hans egen garderob snart faller sönder.
I ett senare brev klagar han över hur mycket han och Anna försakade pga utgifter för alla sina barn medan däremot barnen "saknar hänsyn, sparsamhet och ordentlighet, omtanke och intresse."
Lite bättre låter det i ett annat brev, där han berättar att han ibland spelar kort med Birger och Brita.
1923 dör syster Sara uppe i Stockholm.

Senare brev från JJB till barnen och också breven mellan syskonen i prästgårdsfamiljen tar jag, som jag tidigare sagt, inte upp här. De kommer att ingå i Olle/Bengta-arkivet.

Men vi har fortfarande kvar att nämna några ord om brevväxlingen mellan Anna och hennes föräldrar och syskon. Fadern Johan Peter Söderbom var glasblåsare i Kosta som flera i hans släkt i generationer bakåt. Annas mamma Charlotta skrev många ömma brev till dottern med goda råd om barnavård och i hushållsfrågor. Och hon ville också höra om barnen. Ibland åkte de och hälsade på varandra i Kosta och i Barnarp.

Annas mamma Charlotte dog i juli 1902. Johan Peter skriver till Anna att hans sorg är gränslös och att han är så utfattig att han inte har råd att resa och besöka familjen i Barnarp. Han hade gjort dåliga affärer och gick i konkurs.
Själv dog han 1904.

Med Annas halvbror Arvid, som jag förut sagt var läkare, förekom brevväxling, särskilt under de perioder då JJB var sjuk. Det var f.ö. hos Arvids familj som vår pappa Olle från 6 års ålder fick bo och undervisas av guvernant under tre och ett halvt år. Med den yngre brodern Gustaf växades också en del brev. Gustaf blev också glasblåsare, men i Norge.

Flertalet av originalen till alla de här breven jag talat om finns alltså på Jönköpings stadsarkiv. Om någon någonsin kommer att läsa i dom, återstår att se. Men några av breven är skannade och jag har också gjort ett utdrag ur dom på ca 100 sidor. Dom hittar ni på hemsidan under fliken Arkiv.
Den som är släktintresserad kan också läsa Olle Sjöstrands släktkrönika som man också hittar på föreningens hemsida.

Som avslutning kan jag inte låta bli att visa några skannade brev mellan JJB och sonen Olle, som blivit omhändertagen av Annas bror Arvid i Ulricehamn. Olle är 7 år gammal. Ytterligare några skannade brev och ett utdrag ur brevväxlingen mellan familjen och Olle och mellan prästgårdssyskonen sinsemellan finns också att läsa på hemsidan.